

EDUCATIEF PARTNERSCHAP

Zij-instromers aan de slag

Hoe de nieuwe minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, Maria van der Hoeven (CDA), het lerarentekort denkt te gaan oplossen, blijft vooralsnog afwachten. De reactie van de gezamenlijke onderwijsorganisaties (werkgevers, werknemers en schoolleiders) op het regeerakkoord laat aan duidelijk niets te wensen over: zij hebben er weinig vertrouwen in. Voorlopig zal het onderwijs het nog moeten doen met de maatregel die het vorige kabinet heeft genomen, de Interimwet zij-instroom leraren primair en voortgezet onderwijs. Deze wet maakt het mogelijk om vanuit een ander beroep aan de slag te gaan als leraar. Hoe het de eerste zij-instromers vergaat, kunt u lezen in een drietal korte interviews. In *Levende Talen Magazine* nummer 4 van mei 2002 stond een eerste artikel over zij-instromers waarin de nieuwe aanpak op de hogescholen uiteen werd gezet.

Hermine de Knijff en Erwin de Vries

Coach op school

Ino Mulders is eerstegraads docent Frans op het Aloysius College in Den Haag. Hij besteedt sinds vorig schooljaar ongeveer een vijfde van zijn werktijd aan het begeleiden van zij-instromers. Het Aloysius College en het ICLON in Leiden sloten een samenwerkingscontract; Ino Mulders begeleidt drie DiO's, Docenten in Opleiding. Een vierde DiO studeert bij het IVLOS in Utrecht. Tenslotte heeft hij een zij-instromer afkomstig van de TU Delft, een beroepsofficier, onder zijn hoede genomen.

Zijn zij-instromers een verrijking voor de school? Zo ja, waar merk je dat aan?

Vorig jaar besloot een moeder van een oudleerling het voor de klas te gaan proberen, nadat zij al vele jaren bijles had gegeven. Dit jaar werd het docententeam versterkt met een gepensioneerde luchtmacht officier die zijn vrije tijd zinvoller wilde gaan besteden. Ik heb dus ervaring met maar twee zij-instromers. Desondanks zeg ik toch: ja, ik vind van wel. Om te beginnen is het erg prettig dat, waar ik op mijn leeftijd collega's voornamelijk zie afknappen of afscheid nemen, er nu ook leeftijdgenoten nieuw bijkomen. Verder hebben zij ervaring in vaak een geheel andere tak van sport, dat levert soms een verfrissende kijk op. Of juist de constatering dat het in het onderwijs, in elk geval op mijn school, zo slecht nog niet is.

Hoe zit het met de eventuele aanpassingsmoeilijkheden van zij-instromers?

Een zij-instromer die er lol in heeft, biedt de startersproblemen al snel het hoofd. In een paar maanden tijd kan ik hem of haar leren een klas te bespelen, de goede mix zien te vinden tussen een actieve en een passieve klas, de nuances van waarschuwen en (liever niet) straffen, tips en tricks om met afdelingsleiders om te gaan.

Waar hikken zij-instromers het meest tegenaan?

Tja, ik ken er nog maar twee. Eén was al bevoegd, maar had nog nooit voor de klas gestaan. Zij hoefde 'alleen maar' te leren hoe een klas te managen. De beroepsofficier heeft grote moeite met de opleiding. Voor de zes jaren dat hij nog van dienst kan en wil zijn (tot zijn eenenzestigste) moet hij een opleiding van een jaar volgen. De opleidingen hebben de mond vol over maatwerk, maar als het er op aan komt, durven ze niks. Waarom niet wat meer vertrouwen geven aan een deskundig schoolbegeleidingscircuit?

Zou je een zij-instromer dan ook op school kunnen opleiden? Hangt af van diens niveau. Een deskundige zij-instromer, met voldoende competenties op het vakgebied, zou voor zo'n tachtig procent op school kunnen worden opgeleid. De overige twintig procent van de tijd zou dan kunnen worden besteed aan applicatiecursussen.

Hoe zwaar weegt jouw oordeel in de beoordeling van de zij-instromer voor de diplomering en hoe is het contact met de aanleverende hogescholen?

Bij het ICLON telt het oordeel van de instituutsbegeleider en de begeleider op school (BOS) even zwaar. Met de andere opleidingen heb ik over deze zaken nog geen contact gehad.

Met ICLON-Leiden heb ik goed contact. ICLON organiseert BOS-cursussen (80 sltu) en daarnaast enkele terugkomochtenden. IVLOS-Utrecht gaf goede professionele schriftelijke informatie. Met de TU Delft, waar de zij-instromer de opleiding volgt, heb ik tot op heden geen contact gehad en we zijn toch al een half schooljaar bezig. De betreffende zij-instromer functioneert goed voor de klas en overweegt volgens mij of hij het niet gewoon zonder opleiding kan blijven doen. Een probleem is dan natuurlijk zijn rechtspositie, namelijk geen rechtspositie.

Wat is je mening over de competentielijst?

De lijst kent tien hoofdstukjes zoals het vermogen tot begeleiden van leerlingen, overdragen van informatie, communicatie, organisatie, reflectie, samenwerking. Al deze aandachtsgebieden kunnen op een school die beschikt over een intensief begeleidingscircuit van coach en sectiebegeleiding, ontwikkeld worden. Gek genoeg ontbreekt op de lijst het enige onderdeel waarvoor een opleiding onmisbaar is en dat is vakkennis. Als die tekortschiet, moet er hulp van buitenaf komen en

dan komt niet de lerarenopleiding in beeld, maar eerder de vakdocent of de faculteit. Trek zelf maar je conclusie.

Je bedoelt toch niet dat een lerarenopleiding overbodig is?
Het klinkt misschien arrogant, maar ik denk dat goede scholen het net zo goed en misschien wel beter kunnen. DiO's en zij-instromers zitten helemaal niet te wachten op het doen van onderzoekjes en het maken van portfolio's. Ze willen geholpen worden bij de problemen die ze al les gevend tegen komen. En verder moeten ze iets weten over leer- en gedragsstoornissen (bij voorbeeld dyslexie, ADHD), theorieën van Dalton of Montessori, ict-toepassingen, hulpcircuits, mentoraat, vervolgoedingen etc. Vreemd genoeg horen ze daar op de opleiding weinig tot niks over.

Vaak grappig maar ook vermoeiend

Sissy Uhrig is Duitse, 31 jaar, en woont sinds vier jaar in Nederland. In Duitsland gaf zij les op een *Grundschule* (basisonderwijs) en op een *Hauptschule* (vmbo). Na haar Abitur in Duitsland volgde ze een lerarenopleiding in Heidelberg. Sinds twee jaar werkt ze op het Maaswaal-College in Wychen. Dit jaar geeft ze 16 uur Duits in de onderbouw van alle schooltypen. Daarnaast volgt ze de zij-instroomopleiding voor haar tweedegraads bevoegdheid.

Hoe kwam je op het idee om leraar te worden?

Naast mijn ervaring in Duitsland heb ik in Griekenland en op de Canarische eilanden in het kinder- en jeugd-entertainment gezeten. Ik maakte vakantieprogramma's voor kinderen en jongeren in hotels en clubs. Toen ik naar Nederland kwam, moest ik eerst de taal leren en met de mentaliteit vertrouwd worden, daarom heb ik in de horeca gewerkt. Langzamerhand ben ik het onderwijs ingerold.

Wat vond je van de assessmentprocedure?

Helaas kwam de procedure bij mij later op gang dan gepland. Zo was de studie al begonnen en ik wist nog niet wat ik eigenlijk moest doen. Ook vraag ik me af of de assessoren in één les genoeg kunnen zien. Ze kunnen misschien een diepere indruk krijgen als ze bijvoorbeeld één hele dag meelopen, maar dat is waarschijnlijk in de praktijk niet uitvoerbaar. De opzet van het assessment, eerst een mondeling deel en dan een lesbezoek, vind ik goed. Ik denk dat daardoor een duidelijk beeld van de kennis van de kandidaat kan ontstaan. Voor de nabespreking van de lessen en ook van het hele assessment moet veel tijd uitgetrokken worden.

Ino Mulders

Wat zijn je ervaringen tot nu toe?

De ervaringen in de klas zijn in één woord: goed!!!! Het is heel afwisselend, vaak grappig maar ook vermoeiend en er zijn minder interessante dagen, zoals in elke baan. Maar ik vind het echt leuk.

Aan de opleiding valt misschien nog wat te verbeteren, maar we zijn pas de eerste jaargang die deze opleiding volgt. Ik vind het goed dat de opleiding in wisselwerking staat tot het werk op school. Het kost wel redelijk wat tijd. Maar die ene dag op de hogeschool is even iets anders dan zelf voor de klas staan. Je ziet de andere kant en dat kan heel leerzaam zijn!

Een zij-instromer heeft veel baggage

Hennie Komduur is coördinatrice van het zij-instroomtraject op het Instituut voor Leraar en School (ILS), een gemeenschappelijk opleidingsinstituut van de lerarenopleidingen van de Hogeschool van Arnhem/Nijmegen (HAN) en de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN). De groepen die zij onder haar hoede heeft, zijn zeer divers: naar vakrichting (biologie, wiskunde, natuurkunde, economie, Nederlands, Frans, Engels, Duits, handvaardigheid), naar leeftijd (25 jaar – 52 jaar), naar graad (eerste- en tweedegraads vormen samen één groep) en naar opleiding (hbo en wo).

Waarom zitten de eerste- en tweedegraders door elkaar? Verschilt hun studieprogramma niet?

Het ILS is een gemeenschappelijk opleidingsinstituut van de lerarenopleidingen HAN en KUN. Het kernteam van opleiders komt van zowel de KUN als de HAN. De opleidingsstructuur biedt genoeg mogelijkheden om aan de verschillen tegemoet te komen. De nadruk ligt niet zozeer op de vakinhoud maar meer op de beroepscomponent en vakdidactiek. Daarin zitten wel wat verschillen, maar die zijn ons inziens overbrugbaar.

De begeleiding is zo opgezet dat een kandidaat naast een coach op school ook een mentor heeft en begeleiding krijgt van een vakdidacticus tweede- of eerstegraads. Er is voldoende ruimte om rekening te houden met het vakinhoudelijke en de graad. Bovendien moet een kandidaat eerstegraads bijvoorbeeld lessen hebben in de bovenbouw en het onderzoek of het begeleidingsplan dient gericht te zijn op bovenbouwproblematiek.

Hoe snel studeert men af?

Dit varieert heel sterk. Een kandidaat heeft toch wel snel een half jaar nodig om alle opdrachten uit te voeren, een portfolio samen te stellen ten behoeve van het eindgesprek en een lessenserie te maken volgens de eisen van de opleiding. Laat ik het zo zeggen: een zij-instromer kan na een half jaar afgestudeerd zijn, maar de kandidaat-leraar mag er maximaal twee jaar over doen. De praktijk tot nu toe laat zien dat de meeste kandidaten ongeveer na één jaar de opleiding hebben afgerond.

Hoe is het contact met de scholen?

Wij sluiten een tripartite-overeenkomst met school en kandidaat waarbij de school de verplichting aangaat om de kandidaat twee uur per week te coachen. Dit wordt op allerlei manieren ingevuld. Op de ene school is dit beter geregeld dan op de andere.

Het contact tussen alle partijen is belangrijk. Coaches willen graag van ons horen waarop zij vooral moeten letten en hoe zij de kandidaat moeten begeleiden. Wij willen toegroeien naar een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. De coach heeft in ieder geval een belangrijke stem in de eindbeoordeling bij de vraag of iemand startbekwaam is of niet.

Hoe spelen jullie in op de vraag van cursisten?

Wij hanteren binnen de opleiding het CTM-model, een afkorting die voor de volgende drie elementen staat: Collegiaal ondersteund leren (*collen*), Thema's en Mentoring. Tijdens de opleidingsdag komen deze drie onderdelen aan bod. In het ochtendprogramma worden twee thema's, bijvoorbeeld activerende didactiek en

Hennie Komduur

leerpsychologie behandeld. De thema's worden in overleg met de cursisten gekozen. Het middagedeelte bestaat uit *mentoring* en het *collen*. Mentoring omvat het voeren van individuele gesprekken van de cursist met de mentor en de vakdidacticus; afhankelijk van de nog niet behaalde competenties uit het *assessment* (zie voor informatie over de opleiding het artikel van Hermine de Knijff en Erwin de Vries in *LTM* 2002, 4), wordt het persoonlijke leertraject van de cursist vormgegeven en geëvalueerd. Zo kan de opleiding extra literatuur aanreiken, lesverslagen of een video-opname van een les bespreken of specifieke vakdidactische problemen nader bekijken. Sommige cursisten volgen 's middags modules op de universiteit om de vakkennis bij te spijkeren. Op deze manier wordt geprobeerd recht te doen aan de individuele leervragen van de kandidaten. Het laatste onderdeel op de dag, het 'collegiaal ondersteunend leren', is gebaseerd op ervaringsleren. Dat is een vorm van onderlinge begeleiding, waarbij zij-instromers elkaar stimuleren om te reflecteren op hun ervaringen, elkaar ondersteunen waar nodig en met elkaar verdieping in het leren realiseren.

Er leven veel vooroordelen op de scholen over zij-instromers. Heb je begrip voor de kritiek 'je krijgt als zij-instromer zo maar een bevoegdheid'?

Ik begrijp het wel, maar of ik er begrip voor heb? Het lijkt eerder een vooroordeel of een eerste reactie op iets wat nieuw is en misschien bedreigend. Een zij-instromer is over het algemeen iemand met veel bagage. Die werken opleidingsbagage wordt gehonoreerd. Kandidaten hebben tijd nodig om die kennis in het onderwijs toe te passen. Deze transfer gaat geleidelijk. De elders verworven vaardigheden zijn voor de collega's op school ook niet direct zichtbaar. Naarmate ze de zij-instromers beter leren kennen, binnen en buiten de sectie, zullen ze meer oog krijgen voor hun kwaliteiten.

Een punt waar veel wrevel over bestaat, is de salariering. Zij-instromers verdienen één periodiek meer dan hun salaris in het bedrijfsleven. Dat wil binnen een team wel eens grote verschillen opleveren. 'Ze moeten het vak nog leren, maar verdienen wel al meer', luidt de klacht. Ik denk dat het meer zo is dat de salarissen in het onderwijs vergeleken met die in het bedrijfsleven, helaas, zijn achtergebleven. Daar zou eerder iets aan moeten gebeuren. ■

- 26 september Dag van de Talen, Thema *Lifelong Learning*, Europees Platform & NaB-MVT <www.europeesplatform.nl/>
- 26 september MBO Taalwerkplaats, Luchtvaartcollege Hoofddorp, <www.cinop.nl/> of <www.slo.nl/>
- 27 september Studiemiddag Fries in VO, sectie Fries VLLT, (kerndoelen en vmbo), Leeuwarden
- 2 oktober Zorg samen voor kwaliteit, netwerk zorgcoördinatoren vmbo/svo, CPS Amersfoort, <m.parhan@cps.nl>
- 3 oktober tot 5 januari 2003 Wonderland, van Pietje Bell tot Harry Potter, Kunsthal Rotterdam, <www.kunsthal.nl/>
- 6 oktober en 29 december Carry Slee leest voor, Kinderboekenmuseum (tel 070-3339666)
- 10 & 31 oktober & 21 november Argumentatietheorie en argumentatiedidactiek, IDO/VU, <www.ido.vu.nl/>
- 11 oktober Moeilijk lerende NT2-leerders, SLO en NT2-sectie VLLT, Utrecht, <www.levendetalen.nl/>
- 1 november Dag van het Literatuuronderwijs, Symposium, <www.booklog.nl/> of tel 020-6279549
- 2 november Landelijke studiedag, VLLT, Hogeschool Domstad, Utrecht, <www.levendetalen.nl/>
- 6 november Studiedag Actief leren bij moderne vreemde talen: leesvaardigheid, IDO/VU, <www.ido.vu.nl/>
- 7, 8 en 9 november Crossing Border Festival, Literatuur- en muziekfestival, Amsterdam, tel 020-6274985
- 8 november Reünie Duits, oud-PAD deelnemers, Den Haag, <www.l.wenniger.dds.nl/PAD/>
- 14 november Vertaalavond, Libreria Bonardi, Amsterdam, <www.danteamsterdam.nl/>
- 15 november MBO Netwerken Engels, Frans, Spaans, Utrecht, <s.ransing@slo.nl>
- 15 en 16 november Conferentie Het Schoolvak Nederlands, Gent, <filip.dhaenens@village.uunet.be>
- 20 november Praktijkdag talen en e-learning, School van de Toekomst, Den Bosch en CPS <r.deboer@cps.nl>
- 23 november Taaltrainersdag, Vereniging voor Taleninstituten Nederland, <VTN-taleninstituten@wispa.nl>

2003

- 25 januari Jaarvergadering VLLT, Utrecht
- 21 t/m 25 januari NOT, Jaarbeurs Utrecht
- 29 januari Toetsen? Geen Punt, Conferentie over toetsen en toetsvaardigheden, CPS Amersfoort, <r.deboer@cps.nl>
- 14 en 15 februari Nationaal Congres Engels, Zeist
- 7 en 8 februari Nationaal Congres Duits, Lunteren.
- 7 maart Dag van Taal & Cultuur, RUG, <www.ucllo.rug.nl/>
- 14 maart *Good Practice Day* Talen, ICLON Leiden, <www.iclon.leidenuniv.nl/>
- 4 april Nationaal Congres Frans, Ede <www.levendetalen.nl/>
- 30 juni t/m 5 juni Xe Congres Maprjal, St-Petersburg, <c.ode@let.leidenuniv.nl>